

ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อ
ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด
ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา
The Effect of Prenatal Bonding Promoting Program
on Maternal-Newborn Attachment in Postpartum
Period at Health Science Center, Burapha University

มณิสรา เกร็งจริง * พย.บ.
Manisara Krengjing, B.N.S.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ต่อสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกภายหลังคลอด กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงครรภ์แรกอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ที่มาฝากครรภ์ คลอด นอนพักหลังคลอดและตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 40 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด และแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 2 ครั้งระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติ

ที่ (independent t-test) เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดภายในแต่ละกลุ่มระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติ (paired t-test)

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน และในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มทดลองมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ในครั้งที่ 2 สูงกว่า ในครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มควบคุมมีผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 สูงกว่า ในครั้งที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยครั้งนี้ นำไปสู่การนำโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์มาใช้อย่างต่อเนื่องในหน่วยฝากครรภ์ต่อไป

คำสำคัญ : โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ความผูกพันระหว่างมารดาและทารก

* พยาบาลประจำการแผนกสูติกรรม ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The purpose of this quasi-experimental research was to examine effects of prenatal bonding promoting program. The sample included 40 first-time pregnant women with 32 weeks of gestational age using simple random sampling, who had attended antenatal clinic, delivered baby, received postpartum care and follow up at Health Science Center, Burapha University. The sample of 40 primigravida were randomly assigned as experimental group and control group, 20 mothers each. The experimental group received the antepartal bonding promoting program, but the control group received only routine care of the Health Science Center. Research instruments were Prenatal bonding program, Maternal-Newborn Assessment and Maternal-Newborn Attachment questionnaire. Data were analyzed by using independent t-test to compare the total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding in 2 postpartum period between the 2 groups, and using paired t-test to compare the total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding between the 1st postpartum period and 2nd postpartum period in each group. Results revealed that the total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding after 2 days and 6 weeks of the experimental group was statistically higher than the control group ($p < .05$). The total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding at the 2nd postpartum period in the experimental group was statistically higher than those at the

1st postpartum period ($p < .05$). The total score of Maternal-Newborn Attachment and Bonding at the 2nd postpartum period in the control group was not statistically different to those at the 1st postpartum period. This finding can lead to effectively continuing using the prenatal bonding promoting program at the antenatal clinic of Health Science Center, Burapha University.

Key words : Prenatal bonding promoting program, maternal-newborn attachment

บทนำ

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่สำคัญที่สุด ในการที่จะส่งเสริมบุตรให้มีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม โดยพัฒนาการด้านต่างๆ เหล่านี้ มีความสัมพันธ์กับความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เพราะมารดาเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการส่งเสริมพัฒนาการของทารก กล่าวคือ มารดาที่มีความผูกพันกับทารกจะให้ความเอาใจใส่ ดูแล ให้ความรักความอบอุ่นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งพฤติกรรมแสดงความรักของมารดาต่อทารกนั้น ได้แก่ การอุ้มชู กอดรัด สัมผัส พุดคุย ซึ่งพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้จะเป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสของทารก ทำให้ทารกมีการเจริญเติบโต และมีพัฒนาการที่ดี อีกทั้งสามารถพัฒนาความไว้วางใจในมารดา และส่งผลไปถึงการเริ่มต้นไว้วางใจในบุคคลอื่นๆ และเมื่อเติบโตขึ้นจะเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ช่วยเหลือตนเองได้ดี รู้จักการแก้ปัญหา มีการปรับตัวในสังคมได้ดี แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าทารกขาดความรัก ความอบอุ่น เนื่องจากการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกเป็นไปในทางไม่ดี ไม่ว่าจะในระยะใดก็ตาม จะก่อให้เกิดผลเสียต่อการเจริญเติบโต

และพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น สติปัญญา อารมณ์ สังคมของเด็กตั้งแต่ในระยะแรกเกิด และระยะต่อไปในอนาคต เป็นต้น

สัมพันธภาพระหว่างหญิงตั้งครรภ์กับทารกในครรภ์เริ่มต้นตั้งแต่หญิงตั้งครรภ์และสามีวางแผนการตั้งครรภ์ โดยจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทีละเล็กละน้อย และค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามอายุครรภ์ที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นหากได้มีการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์แล้ว ย่อมเป็นการสร้างพื้นฐานความผูกพันที่ดีในระยะหลังคลอดตามไปด้วย อีกทั้งการส่งเสริมความผูกพันตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์นั้น เป็นการเตรียมความพร้อมให้ทารกในครรภ์มีปฏิสัมพันธ์กับมารดาในระยะหลังคลอด และทารกในครรภ์เองก็มีความพร้อมที่จะรับการกระตุ้นเนื่องจากเซลล์สมองของทารกในครรภ์จะมีการแบ่งตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่มีการปฏิสนธิจนถึง 18 สัปดาห์ ซึ่งเรียกชื่อยุคนี้ว่า ระยะแบ่งตัว (hyperplasia) จากนั้นจะเป็นช่วงที่เซลล์สมองของทารกในครรภ์มีการขยายตัวใหญ่ขึ้น เรียกชื่อยุคนี้ว่า ระยะขยายตัว (hypertrophy) จะมีการแผ่ขยายของใยประสาทสมองมากขึ้น ระยะการขยายตัวของเซลล์สมองนี้จะอยู่ระหว่างช่วงอายุ 18 สัปดาห์ในครรภ์ จนถึงทารกอายุ 2 ปี เรียกช่วงนี้ว่า “ช่วงสมองเจริญเต็มที่” (brain growth spurt) (ชัยรัตน์ ปิ่นทุรอำพร, 2542) ดังนั้นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ จึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในระยะตั้งครรภ์ และเป็นกระบวนการหนึ่งในการเตรียมความพร้อมสำหรับบทบาทการเป็นมารดา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อทารกภายหลังคลอดและนำไปสู่การให้ความรัก ความสนใจ การเอาใจใส่ดูแล อบรมเลี้ยงดู เพื่อให้ทารกเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคมต่อไป สำหรับด้านทารกในครรภ์เองก็มีความพร้อมในการได้รับการกระตุ้นในด้านต่างๆ และจะเป็น

ผลดีต่อพัฒนาการด้านประสาทสัมผัสของทารกในระยะหลังคลอด ส่งผลให้มีปฏิริยาตอบสนองต่อมารดาในทางที่ดี เกิดปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ซึ่งจะทำให้ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกดียิ่งขึ้นมารดาเกิดความพึงพอใจและมั่นใจในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น และส่งผลให้มารดามีสภาพอารมณ์ที่แจ่มใส ไม่เครียด ไม่มีความวิตกกังวล ซึ่งสภาพทางอารมณ์ของมารดานั้นมีอิทธิพลต่อคุณภาพและปริมาณน้ำนมของตนเอง ถ้ามารดามีความเครียด เศร้าหมอง ดิ้นเดิน วิตกกังวล จะมีผลให้การผลิตน้ำนมเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ปริมาณน้ำนมมีไม่เพียงพอกับความต้องการของทารก ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์นั้น นอกจากจะส่งผลดีต่อพัฒนาการของทารกและสัมพันธภาพที่ดีระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดามีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์นั้น คือ ช่วงอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ เพราะเป็นช่วงที่มารดาสามารถปรับตัวต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสรีระอันมีผลก่อให้เกิดความไม่สุขสบายต่างๆ ได้ดีขึ้น (Carter-Jessop, 1981 อ้างถึงใน ระเบียบวรรณ ภูษนะกุล และวิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2543) นอกจากนี้ในอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ ทารกในครรภ์มีการเจริญเติบโตขึ้นมาก มารดารู้สึกถึงการดิ้นของทารกได้อย่างชัดเจน และมารดาสามารถคลำหรือสัมผัสทารกผ่านทางหน้าท้องได้ง่ายขึ้น

จากความสำคัญดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และในปัจจุบันศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพามีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข และมุ่งสู่โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูก ดังนั้นการนำโปรแกรมส่งเสริมความ

ผูกพันในระยะตั้งครรภ์ มาให้มารดาได้ปฏิบัติเพื่อเป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ในระยะหลังคลอดจึงมีความสอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว และมีส่วนช่วยให้มารดาประสบความสำเร็จ ในการให้นมมารดา อีกทั้งเป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของทารกที่จะเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไปในอนาคต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คลอสและเคนเนลได้อธิบายความหมายของคำว่า สัมพันธภาพ (attachment) คือ ความผูกพันระหว่างบุคคลสองบุคคลที่เกิดขึ้นตลอดไป เชื่อว่าเกิดขึ้นตั้งแต่มนุษย์อยู่ในวัยทารกที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นเพื่อให้ได้รับการปกป้องดูแลทั้งทางร่างกายและจิตใจ (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548) ส่วนคำว่า ความผูกพัน (bonding) มักพบเมื่อกล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร ซึ่งอาจใช้คำว่า “ความผูกพัน” ในระยะตั้งครรภ์ และใช้คำว่า “สัมพันธภาพ” ในระยะหลังคลอด

การศึกษาและคิดค้นทฤษฎีความผูกพันเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958 โดย Bolwby ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารกในระยะขยับปีแรกของชีวิต (Bolwby, 1958 อ้างถึงใน รุจา ภูไพบูลย์, 2541) และจากการศึกษาต่อๆ มาได้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมความผูกพันเพิ่มขึ้น เนื่องจากเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพด้านสังคมและสติปัญญาของเด็กต่อไป จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการ มักพบว่าเป็นเด็กที่ถูกแยกจากมารดาตั้งแต่เล็ก เด็กกลุ่มนี้จะมีปัญหาพัฒนาการไม่ว่าด้านจิตใจ อารมณ์ และร่างกาย หลังจากนั้นจึงมีการศึกษาการเกิดกระบวนการความผูกพันที่มารดามีต่อทารกตามมา ซึ่งพบว่า กระบวนการความผูกพัน

ของมารดาที่มีต่อทารกเริ่มต้นตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ กล่าวคือ มีการวางแผนการตั้งครรภ์ เพราะเมื่อมีการวางแผนการตั้งครรภ์ไว้แล้ว มารดาจะไม่มีปัญหา ปฏิเสธการตั้งครรภ์ มารดาจะยอมรับการตั้งครรภ์ และยอมรับว่าทารกเป็นบุคคลหนึ่งแยกจากตน ซึ่งความรู้สึกนี้จะชัดเจนมากขึ้นเมื่อมารดาเริ่มรู้สึกถึงการดิ้นของทารก กระบวนการความผูกพันจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนมารดาถึงกำหนดคลอด และในระยะหลังคลอดมารดาจะรู้สึกผูกพันกับทารกมากขึ้นเมื่อได้เห็นทารกเป็นครั้งแรก ทำให้มารดารู้สึกสุขใจ เมื่อมารดาได้สัมผัสและดูแลทารกแล้ว ความผูกพันที่มารดามีต่อทารกจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ โดยเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกภายหลังคลอดระหว่างมารดาในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และมารดาในกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ

สมมติฐานการวิจัย

มารดาในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ จะมีคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดสูงกว่ามารดาในกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) แบบศึกษาสองกลุ่มวัด 2 ครั้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพของมารดาและทารกหลังคลอด 2 วัน และหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และเปรียบเทียบคะแนน

ความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพภายในแต่ละกลุ่มระหว่าง ครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ หญิงครรภ์แรกอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์ คลอดนอนพักหลังคลอด และตรวจหลังคลอดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเก็บสถิติจำนวนผู้คลอดที่เป็นหญิงครรภ์แรกที่มาคลอด ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพาเป็นเวลา 1 ปี พบว่ามีจำนวนทั้งหมด 128 คน ซึ่งเกณฑ์ในการประมาณขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรทั้งหมดที่เป็นหลักร้อยละ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างควรเท่ากับ 15-30% (ประกาย จิโรจน์กุล, 2548) ดังนั้นจำนวนประชากร 128 คน จึงควรได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 19.2-38.4 คน แต่เพื่อให้เกิดความสะดวกให้การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดัดแปลงมาจากโปรแกรมของพรณิกา ทองณรงค์ (2537) ที่ดัดแปลงตามโปรแกรมของคาร์เตอร์-เจสซอพ (Carter-Jessop, 1981) และชัยรัตน์ บัณฑุรอมพร (Chairat, 1990) ให้หญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติด้วยตนเองทุกวัน ตั้งแต่อายุครรภ์ 32 สัปดาห์จนกระทั่งคลอด ได้แก่ กิจกรรมที่ให้หญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติโดยการสัมผัสส่วนต่างๆ ของทารกผ่านหน้าท้องเป็นวงกลม วันละ 20 รอบ และทุกครั้งที่ทารกดิ้นให้มารดาตบหน้าท้องเบาๆ ตรงตำแหน่งที่รู้สึกว่าการดิ้นมากกระทบ ซึ่งกิจกรรมนี้

เป็นการกระตุ้นระบบประสาทด้านการรับรู้สัมผัสของทารกในครรภ์ นอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้วมารดาจะต้องพูดคุย ทักทายกับทารกในครรภ์และอ่านนิทานที่จัดให้ โดยอ่านออกเสียงให้ทารกในครรภ์ฟัง กิจกรรมนี้จะเป็นการกระตุ้นระบบประสาทด้านการได้ยินของทารกในครรภ์

2. แบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับมารดา ได้แก่ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้ของครอบครัวต่อเดือน และลักษณะของครอบครัว

3. แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมที่มารดาและทารกแสดงออกต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้ของ พรณิกา ทองณรงค์ (2537) ที่ดัดแปลงมาจากแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกของ โรเซออร์ (Reiser, 1981) เพื่อใช้ประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด แบ่งออกเป็น 5 หมวด แต่ละหมวดจะมีข้อสังเกตย่อย 8 ข้อสังเกตด้านมารดา 4 ข้อ และด้านทารก 4 ข้อ ซึ่งการให้คะแนนแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ 4 3 2 และ 1 ตามพฤติกรรมรายข้อที่สังเกตได้

4. แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เป็นแบบสอบถามเพื่อวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ซึ่งเป็นแบบวัดที่ได้จากการรับรู้ของมารดาที่มีต่อทารกซึ่งผู้วิจัยใช้ของ นุจรี เนตรทิพย์ และคณะ (2541) มีทั้งหมด 5 หมวด 32 ข้อ การให้คะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ 5 4 3 2 และ 1 โดยให้มารดาเลือกตอบในช่องคะแนนที่ตรงกับความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้ตอบมากที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก และแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกไปทดลองใช้กับกลุ่มมารดาและทารกที่มีลักษณะเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน

20 ราย ที่แผนกหลังคลอด ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้ผลดังนี้

1. แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ใช้วิธีคำนวณหาความเที่ยงของการสังเกตระหว่างผู้สังเกตการณ์ (Interobserver Reliability) โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตามวิธีของ โพลิตและฮังเลอร์ (Polit & Hungler, 1999) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.80

2. แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.79

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. ที่แผนกฝากครรภ์ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามคุณลักษณะประชากรที่กำหนด ได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน ผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มทดลอง แนะนำตนเอง สร้างสัมพันธภาพ ชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ระยะเวลาที่ศึกษา ขั้นตอนวิธีการปฏิบัติ การเก็บรักษาความลับของข้อมูลและขอความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อหญิงตั้งครรภ์ตกลงเข้าร่วมการวิจัยจึงให้หญิงตั้งครรภ์เซ็นชื่อในใบยินยอมให้ทำการสัมภาษณ์/เก็บข้อมูล ซึ่งเป็นแบบฟอร์มที่ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยบูรพา หลังจากนั้นดำเนินการทดลองให้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันโดยให้คำแนะนำและชี้แจงวิธีการปฏิบัติให้หญิงตั้งครรภ์เข้าใจ ตลอดจนสาธิตวิธีการปฏิบัติให้หญิงตั้งครรภ์ดู พร้อมทั้งให้คู่มือโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์กลับไปอ่านและปฏิบัติที่บ้านทุกวัน ผู้วิจัยติดตามผลการปฏิบัติตามโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ตามการนัดปกติของแผนกฝากครรภ์ อย่างน้อย 3 ครั้ง ซึ่งระยะเวลาแต่ละครั้งห่างกันประมาณ 2-4 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้รับการดูแลตามปกติจากแผนกฝากครรภ์

2. เมื่อกลุ่มตัวอย่างแต่ละรายคลอดเรียบร้อยแล้ว

และย้ายไปอยู่ห้องหลังคลอด ผู้วิจัยติดตามไปเยี่ยมในวันที่ 2 หลังคลอด และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์มารดาตามแบบบันทึกข้อมูลส่วนตัว สังเกตพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกโดยใช้แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกและให้มารดาตอบแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกโดยไม่จำกัดเวลาในการตอบ ซึ่งผู้วิจัยจะอยู่ด้วยในขณะที่มารดาตอบแบบวัดเพื่อให้มารดาสามารถซักถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจได้

3. ผู้วิจัยเข้าเยี่ยมมารดาครั้งที่ 2 ในวันที่มารดาตรวจหลังคลอด ถ้ามารดาไม่ได้มาตรวจด้วยในวันที่มาตรวจหลังคลอด ผู้วิจัยจะติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดที่บ้านโดยนัดเวลาที่มารดาสะดวกให้เข้าเยี่ยมได้ เวลาที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมของมารดาและทารกในขณะที่มีปฏิสัมพันธ์กัน จะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง โดยถือเอาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในช่วงเวลาที่ทำการสังเกต

4. รวบรวมคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตามที่สังเกตได้ และคะแนนจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก แล้วนำมาวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่และร้อยละ

2. คะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดวิเคราะห์โดยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดครั้งที่ 1 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติที (independent t-test)

4. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและ

ทารกหลังคลอดครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติที (independent t-test)

5. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดในกลุ่มทดลองระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติที (paired t-test)

6. เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดในกลุ่มควบคุมระหว่างครั้งที่ 1 และ

ครั้งที่ 2 โดยใช้สถิติที (paired t-test)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างโดยการแจกแจงความถี่และร้อยละ ซึ่งจำแนกตามข้อมูลทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ของครอบครัวและลักษณะของครอบครัว ซึ่งแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลทั่วไป

ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)				
15-19 ปี	3	15	5	25
20-24 ปี	9	45	5	25
25-34 ปี	8	40	10	50
อาชีพ				
งานบ้าน	11	55	10	50
ค้าขาย	3	15	2	10
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2	10	1	5
รับจ้าง	1	5	5	25
พนักงานบริษัท/โรงงาน	3	15	2	10
ระดับการศึกษา				
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา (ม. 6)	6	30	7	35
มัธยมศึกษา (ม. 6)	9	45	10	50
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	1	5	2	10
ปริญญาตรี	4	20	1	5
รายได้ของครอบครัวต่อเดือน				
ต่ำกว่า 5,000 บาท	0	0	0	0
5,000-10,000 บาท	7	35	10	50
มากกว่า 10,000 บาท	13	65	10	50
ลักษณะครอบครัว				
ครอบครัวเดี่ยว	9	45	15	75
ครอบครัวขยาย	11	55	5	25

ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ในระยะหลังคลอด 2 วัน พบว่า มารดาในกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 174.30 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 9.25 สำหรับมารดาในกลุ่มควบคุมมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 161.60 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 13.23 และในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ พบว่า มารดาในกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 187.90 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.35 และมารดาในกลุ่มควบคุมมีค่า

คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 164.90 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 14.20

จากการเปรียบเทียบผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	n	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน			
		\bar{X}	S.D.	t	p
กลุ่มทดลอง	20	174.30	9.25	3.52	.001
กลุ่มควบคุม	20	161.60	13.23		

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองมี

ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	n	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์			
		\bar{X}	S.D.	t	p
กลุ่มทดลอง	20	187.90	7.35	6.43	.000
กลุ่มควบคุม	20	164.90	14.20		

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลอง ระหว่างครั้งที่ 1 คือ ระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน และครั้งที่ 2 คือ ระยะเวลาหลังคลอด 6 สัปดาห์

พบว่า ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในระยะหลังคลอด 2 วัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลอง ระหว่าง ระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน และ ระยะเวลาหลังคลอด 6 สัปดาห์

ระยะเวลาที่ทดลอง	n	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มทดลอง			
		\bar{X}	S.D.	t	p
หลังคลอด 2 วัน	20	174.30	9.25	10.80	.000
หลังคลอด 6 สัปดาห์		167.90	7.35		

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มควบคุม ระหว่างครั้งที่ 1 คือ ระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน และครั้งที่ 2 คือ ระยะเวลาหลังคลอด 6 สัปดาห์

พบว่า ค่าเฉลี่ยของผลรวมคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่า ในระยะหลังคลอด 2 วัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและ ทารกในกลุ่มควบคุม ระหว่าง ระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน และ ระยะเวลาหลังคลอด 6 สัปดาห์

ระยะเวลาที่ทดลอง	n	ผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในกลุ่มควบคุม			
		\bar{X}	S.D.	t	p
หลังคลอด 2 วัน	20	161.60	13.23	.81	.43
หลังคลอด 6 สัปดาห์		164.90	14.20		

อภิปรายผล

จากการเปรียบเทียบผลรวมของคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและ

ทารกหลังคลอด พบว่า จากการศึกษานี้ทั้ง 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกเมื่อระยะเวลาหลังคลอด 2 วัน และครั้งที่ 2 เมื่อระยะเวลาหลังคลอด 6 สัปดาห์ กลุ่มทดลองมีผลรวมของ

คะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพสูงกว่าในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่ามารดาในกลุ่มทดลองได้รับคำแนะนำให้ปฏิบัติตามโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้มารดาได้มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับทารกตั้งแต่ในครรภ์ โดยสนับสนุนให้มารดาได้มีจินตนาการถึงทารกในครรภ์ มีการสัมผัส การพูดคุย การอ่านนิทาน และการคบหาที่องเบาๆ ทุกครั้งที่ทารกในครรภ์ดิ้น ซึ่งเป็นการสร้างความคุ้นเคยระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อที่ช่วยทำให้เกิดความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ช่วยส่งเสริมให้มารดาชอบรับทารกในครรภ์มากขึ้น และเมื่อทารกคลอดออกมามีความต่อเนื่องของพัฒนาการความผูกพันระหว่างมารดาและทารก ซึ่งสอดคล้องกับ พรุณิกา ทองณรงค์ (2537) ที่ใช้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ระวีวรรณ ภูษณะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ (2543) ที่ใช้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ โรงพยาบาลระยอง และเป็นการยืนยันว่ารูปแบบของวิธีการส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะตั้งครรภ์สามารถนำมาใช้ ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพาได้จริง ซึ่งจากการประเมินพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกทั้งของมารดาและทารกในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่แสดงออกในทางบวกมากกว่าในกลุ่มควบคุม เมื่อผู้วิจัยเข้าเยี่ยมมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 2 วัน ที่ห้องพักหลังคลอด พบว่ามารดาและทารกในกลุ่มทดลองมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น

มารดาสามารถให้นมทารกได้อย่างถูกต้อง มารดาอุบกอดทารกไว้ตลอดเวลาที่ให้นม และมีการพูดคุยหยอกล้อระหว่างให้นม ด้านทารกเองก็สามารถดูดนมได้ดี และมองสบตามารดาขณะดูดนม และเมื่อผู้วิจัยได้ให้มารดาทำแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ก็จะพบว่ามารดาในกลุ่มทดลองมีคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกสูงกว่าในกลุ่มควบคุม ในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ เมื่อผู้วิจัยเข้าเยี่ยมมารดาและทารกที่แผนกผู้ป่วยนอก พบว่ามารดาในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่จะอุ้มทารกด้วยตนเอง และจากการสอบถามมารดาส่วนมากยังคงให้ทารกดูดนมตนเองอยู่ ซึ่งต่างจากมารดาในกลุ่มควบคุมเนื่องจากมารดาในกลุ่มควบคุมบางรายไม่ได้ให้นมตนเองกับทารกแล้ว โดยให้นมผสมแทนและมารดาบางรายไม่อุ้มทารกเลยตลอดเวลา 1 ชั่วโมงที่ผู้วิจัยเข้าเยี่ยม โดยให้พี่สาวของตนเอง หรือมารดาของตนเองอุ้มทารกแทน และเมื่อผู้วิจัยให้มารดาทำแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก พบว่ามารดาในกลุ่มควบคุมมีคะแนนสัมพันธภาพน้อยกว่ามารดาในกลุ่มทดลอง

จากการเปรียบเทียบคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกภายในกลุ่มเดียวกัน โดยเปรียบเทียบคะแนนระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 พบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 สูงกว่าในครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสำหรับในกลุ่มควบคุมมีคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครั้งที่ 2 สูงกว่าในครั้งที่ 1 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนุจรี เนตรทิพย์และคณะ (2541) ที่ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอด ระหว่างมารดาที่ติดเชื่อเอชไอวีและมารดาที่ไม่ติดเชื่อเอชไอวีที่มีบุตรคนแรก ซึ่ง

พบว่า มารดาที่มีบุตรคนแรกที่ไม่ติดเชื้อเอชไอวี มีคะแนนสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในช่วง 1 เดือนภายหลังคลอดสูงกว่าในช่วงที่มารดาอยู่กับทารกครั้งแรกภายหลังคลอด แต่การศึกษาของ นุจรี เนตรทิพย์และคณะ (2541) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมารดาที่ติดเชื้อเอชไอวีกับมารดาที่ไม่ติดเชื้อเอชไอวี สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาในกลุ่มมารดาและทารกที่มีคุณสมบัติไม่แตกต่างกัน พัฒนาการของความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกย่อมมีความก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากมารดาและทารกมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความผูกพันและคะแนนสัมพันธภาพในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในระยะหลังคลอด 2 วัน แต่สำหรับในกลุ่มทดลองมีการให้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ซึ่งช่วยส่งเสริมให้มารดามีปฏิสัมพันธ์กับทารกตั้งแต่นั้นมา ดังนั้น ความต่อเนื่องของพัฒนาการความผูกพันระหว่างมารดาและทารกจึงเริ่มมาตั้งแต่ทารกยังอยู่ในครรภ์และเมื่อทารกคลอดออกมา พัฒนาการของความผูกพันยังคงดำเนินต่อไปเรื่อยๆ และก้าวหน้ามากขึ้นเป็นลำดับเมื่อทั้งมารดาและทารกต่างมีพฤติกรรมในทางบวกต่อกันจึงส่งผลให้พัฒนาการของความผูกพันยังคงต่อเนื่องต่อไปอย่างไม่มีจุดสิ้นสุด ผลการศึกษาจึงพบว่า ในกลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด 6 สัปดาห์ สูงกว่าในระยะหลังคลอด 2 วันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากพฤติกรรมทางบวกระหว่างมารดาและทารกที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นมีส่วนช่วยส่งผลให้ทารกน่าจะมีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพเป็นบุคคลที่มีความมั่นคงทางอารมณ์และทางจิตใจ มีความเคารพต่อบุพการี มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมประจำใจ มอง

โลกในแง่ดี รู้จักเผชิญกับปัญหาและแก้ปัญหาได้ดี และสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีคุณภาพ (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2548)

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการปฏิบัติการพยาบาล

แผนกฝากครรภ์ควรนำโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ไปให้หญิงตั้งครรภ์ทุกรายได้ปฏิบัติตลอดระยะเวลาของการตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด และในห้องคลอดเมื่อคลอดทารกเรียบร้อยแล้วควรนำทารกมาให้มารดาได้มีปฏิสัมพันธ์กันทันที เพื่อให้ทารกเกิดความคุ้นเคยกับมารดาได้ขึ้นเสียงมารดาทันทีเมื่อคลอดออกมา อีกทั้งควรกระตุ้นให้ทารกได้ดูดนมมารดาทันทีภายหลังคลอด และเมื่อมารดาและทารกย้ายไปพักที่ห้องหลังคลอดควรมีการประเมินพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารก โดยใช้แบบสังเกตความผูกพันระหว่างมารดาและทารก หากพบว่ามารดาและทารกคู่ใดมีคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกต่ำ พยาบาลควรให้คำแนะนำและช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกก่อนการจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล และสำหรับที่คลินิกตรวจหลังคลอด หรือที่คลินิกวัคซีนเด็กควรมีการประเมินพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกอย่างต่อเนื่องทุกครั้งที่มารดาและทารกเข้ามารับบริการ หากพบว่าคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกคู่ใดต่ำลงจากเดิม พยาบาลควรให้คำแนะนำและช่วยเหลือหรือส่งต่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ เพื่อพิจารณาเข้าเยี่ยมมารดาและทารกที่บ้านเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป

2. ด้านการวิจัย

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ที่มีภาวะแทรกซ้อนต่างๆ และในกลุ่มหญิง

ตั้งครรภ์ที่อายุน้อยกว่า 20 ปี

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่เห็นความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้และสนับสนุนงบประมาณในการวิจัย ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์ หัวหน้าภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และรองศาสตราจารย์ ดร. นุจรี ไชยมงคล รองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และการตลาด คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่กรุณาให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ชัยรัตน์ บัณจุมพร. (2542). *ลูกฉลาดได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ : รักลูก.

นุจรี เนตรทิพย์, สุพิศ สุวรรณประทีป และ หักยา เจริญรัตน์. (2541). เปรียบเทียบสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอดระหว่างมารดาที่ติดเชื้อ HIV และมารดาที่ไม่ติดเชื้อ HIV ที่มีบุตรคนแรก. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 6 (1), 1-11.

ประกาย จิโรจน์กุล. (2548). *การวิจัยทางการพยาบาล : แนวคิด หลักการ และวิธีปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : สร้างสื่อ จำกัด.

ปราณี พงศ์ไพบูลย์. (2543). *การพยาบาลระยะหลังคลอด*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

พรณิกา ทองณรงค์. (2537). *ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพยาบาลครอบครัว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ระวีวรรณ ภูษะกุล และ วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์. (2543). ผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด ณ โรงพยาบาลระยอง. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 8 (2), 13-24.

รญา กุ์ไพบูลย์. (2541). *การพยาบาลครอบครัว : แนวคิดทฤษฎีและการนำไปใช้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.

วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์. (2548). *การพยาบาลมารดาหลังคลอด* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ชลบุรี : ศรีศิลป์การพิมพ์.

Carter-Jessop, L. (1981). Promoting maternal attachment through prenatal intervention. *Maternal-Child Nursing Journal*, 6 (2), 107-112.

Chairat, C. (1990). *The effect of a designed prenatal enrichment program on growth and development of Thai children : A preliminary report*. Hua Chiew Hospital POH Teck Tung Foundation : Bangkok.

Polit, F.D. & Hungler, P.B. (1999). *Nursing research : Principle and methods*. New York : J.B. Lippincott.

Reiser, S.L. (1981). A tool to facilitate mother-infant attachment. *Journal of Obstetric Gynecologic & Neonatal Nursing*, 11 (4), 294-297.

Rutter, M. (1997). Clinical implications of attachment concepts : Retrospect and prospect. In L. Atkinson & K. J. Zucker, *Attachment and psychopathology* (pp. 17-46). New York : Guilford Press